

УПРАВЛІНСЬКИЙ АСПЕКТ ОСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПРОФЕСОРА В.З. СМАЛЯ

Серед відомих українських науковців, видатних педагогів, освітніх діячів гідне місце посідає постать Василя Захаровича Смаля, який зробив вагомий внесок у розвиток педагогічної думки не лише в Україні, а й за кордоном. Наша пам'ять зберігає ім'я професора кафедри педагогіки Київського державного педагогічного інституту імені О.М. Горького Василя Захаровича Смаля, який близько 40 років віддав науці, управлінській та викладацькій діяльності. В.З. Смаль пройшов великий життєвий шлях від простого вчителя до завідуючого кафедрою і проректора педінституту. Глибока науково-педагогічна ерудиція, прекрасне знання студентської аудиторії завжди викликали в студентів, викладачів і широкої громадськості захоплення й велику повагу до професора В.З. Смаля.

Розвиток освітніх ідей і досвіду управлінської та педагогічної діяльності тривав протягом трьох етапів:

1. 1948 – 1955 рр. На цей період припадає навчання В.З. Смаля у Львівському педагогічному інституті і робота на посаді директора школи. Становлення В.З. Смаля – як педагога і перші кроки управлінської діяльності.
2. 1955 – 1967 рр. Це період становлення В.З. Смаля – науковця. Навчання в аспірантурі й робота з 1958р. на посаді молодшого наукового співробітника, а з 1964 – старшого наукового співробітника відділу історії педагогіки науково-дослідного інституту педагогіки УРСР.
3. 1967 – 1987 рр. Період активної управлінської, освітньої та громадської діяльності, перебуваючи на посаді завідуючого кафедрою загальної педагогіки і проректора з навчальної роботи Київського державного педагогічного інституту імені О.М. Горького; - етап становлення як управлінця й керівника вищої школи.

Не зважаючи на те, що В.З. Смаль протягом усього життя займався активною педагогічною, освітньою й управлінською діяльністю, ім'я В.З. Смаля як дослідника історії педагогіки, педагога, керівника, що зробив вагомий внесок у розвиток педагогічної науки згадують лише деякі науковці: Л.А. Медвідь [5], В.К. Майборода [4], Н.П. Гупан [1], О.О. Любар, М.Г. Стельмахович, Д.Т. Федоренко [3]. В історичних нарисах "Український державний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова" вшановано імена попередників, які брали активну участь у становленні вузу. Серед видатних постатей згадується й ім'я В.З. Смаля [2].

Ця стаття ставить за метою не тільки висвітлити вклад В.З. Смаля в розвиток педагогічної науки, а показати його як дослідника, науковця і талановитого керівника вищої школи.

Це – з великої букви Людина, Педагог, Науковець, Керівник...

Людина, бо залишив по собі яскравий приклад вихованості, інтелігентності, чуйності й поваги до інших.

Педагог, енциклопедист гуманітарних наук, дослідник історії педагогіки, володів більше ніж 6-ма мовами (польською, чеською, словацькою, німецькою, болгарською, сербсько-хорватською), українська мова – дикторська, мав талант оратора. Лекції В.З. Смаля викликали інтерес у студентів своєю змістовністю, науковою і практичною цінністю. Для читання лекцій неодноразово запрошувався за кордон, володів педагогічною майстерністю, високо інтелектуальна особистість, яскравий представник демократичного руху, прихильник гуманістичних ідей в освіті.

Актуальні проблеми педагогіки, історії педагогіки, школи і педагогіки в зарубіжних країнах знайшли відображення у більше ніж 100 друкованих роботах Василя Захаровича Смаля: "Школа і освіта в країнах народної демократії" (1958); "Досвід політехнічного навчання і трудового виховання учнів у школах Чехословацької Соціалістичної Республіки, Польської Народної Республіки, Німецької Демократичної Республіки (1950-1960)" (1961); "Два світи – дві системи освіти" (1964); "Педагогічні ідеї Івана Франка" (1963); "Народна освіта в Українській РСР" (англійською мовою у співавторстві із О.Г. Дзевєрїним) (1970); "Педагогічна практика студентів" (разом з А.Д. Бондарем) (1972) та статті у відомих, на той час, журналах "Радянська школа", "Початкова школа" і газетах: "Радянська освіта", "Радянська культура", "Робітнича газета" та інші. Брав участь у створенні навчального посібника з історії педагогіки за редакцією М.С. Гриценка (підготував три розділи), входив до редакційної колегії нарисів "Розвиток народної освіти і педагогічної думки на Україні". Був заступником голови редколегії вибраних педагогічних творів В.О. Сухомлинського, виданих в Україні (5 томів) та Росії (3 томи). Автор більше ніж 80-ти статей-довідок в "Українській радянській енциклопедії", в яких розкривав системи освіти різних країн світу. Допитливість і наполеглива праця скеровувала його життєвий та науковий шлях. За наполегливу наукову і педагогічну діяльність нагороджений медаллю А.С. Макаренка.

Мудрий і досвідчений керівник, вимогливий але й справедливий. Роки керівництва кафедрою педагогіки (1968 – 1987 рр.) викладачі кафедри закарбували у своїй пам'яті як часи приємної співтворчості. В.З. Смаль завжди говорив: "Ми вчителі вчителів", а отже й ми, співробітники і колеги, повинні бути достойним прикладом для своїх учнів. Встановлював зв'язки і плідно співпрацював з кафедрами педагогіки Московського педагогічного інституту ім. В.І. Леніна, Волгоградського, марійського, чуваського педінститутів РСФСР, Київського, львівського університетів, Запорізького, Харківського, Одеського, Миколаївського державних педагогічних інститутів, Вищої педагогічної школи ім. К.Цеткін м. Лейпциг (ГДР); Вищої педагогічної школи м.Кракова (ПНР), педагогічних факультетів Мітри і Прячева (ЧССР) [6: 45].

У цей період особливого значення набувають такі проблеми педагогіки вищої школи: удосконалення методики читання лекцій, проведення семінарських занять, педагогічна практика та науково-дослідна робота студентів.

В інституті організовуються семінари по підвищенню теоретичного і методичного рівня викладання педагогічних дисциплін. Традиційними стають проведення і обговорення відкритих лекцій, що дає можливість для обміну досвідом між молодими і досвідченими викладачами. Вдосконалюються плани семінарських занять, до яких включено теми проблемного характеру, що вимагають від студентів синтезу набутих знань, критичного аналізу матеріалу, творчого підходу до порушуваних питань. Викладання педагогічних дисциплін тісніше пов'язано з вивченням передового досвіду шкіл і вчителів. Запроваджено практику підготовки студентами письмових робіт на актуальні педагогічні теми [6: 43].

Теоретичне поглиблення навчальних курсів, продумана організація практичних і семінарських занять, удосконалення педагогічної практики, поліпшення системи виховної роботи – все в роботі кафедри педагогіки спрямовувалось на

підготовку висококваліфікованих учителів.

В.З. Смаль був переконаний що педагогічна праця та педагогічна культура явище колективне. У співдружності творчих педагогів міцніє вчитель і в моральному, й у професійному відношенні. За часи керівництва В.З. Смалья кафедра педагогіки вела дослідження в таких напрямках:

- підготовка підручника "Курс лекцій з педагогіки" – посібник для педагогічних інститутів;
- дослідження проблеми "Формування наукового світогляду учнів середньої загальноосвітньої школи". В.З. Смаль досліджує "Проблеми формування наукового світогляду учнів у педагогіці братніх країн (Польща, Чехословаччина, Болгарія)" [9,19]; велика робота проводилась по підготовці науково-педагогічних кадрів для вищої школи.
- забезпечення підготовки студентів до педагогічної практики. В.З. Смаль готує розділ "Роль курсу історії педагогіки в підготовці студентів до педагогічної практики" до посібника "Педагогічна практика студентів";
- кафедра накреслила систему заходів по поліпшенню психолого-педагогічної підготовки студентів: проведення бесід про педагогічну майстерність учителя; разом з бібліотекою організували дискусійний клуб "Яким повинен бути сучасний учитель"; приділяли увагу естетичному вихованню, увели факультативний курс "Основи естетичного виховання майбутнього вчителя" [8:55];
- кафедра підтримує тісні зв'язки зі школами. Створено університет педагогічних знань для батьків учнів [6: 206].

В.З. Смаль, займаючи посаду завідуючого кафедрою педагогіки, доклав зусиль, щоб кафедра працювала на рівні вимог, які ставились перед вищою школою на даному етапі.

У серпні 1978 року В.З. Смалья призначено на посаду проректора з навчальної роботи Київського державного педагогічного інституту імені О.М. Горького. Докладав чимало зусиль для реформування підготовки педагогічних кадрів. Скрізь, де працював В.З. Смаль, він здобував любов і пошану як обізнаний, широко ерудований педагог, мудрий і досвідчений керівник, талановитий організатор і допитливий науковець.

Як проректор В.З. Смаль успішно керує роботою методичних об'єднань і методкабінету інституту, який займається вивченням передового педагогічного досвіду. Діяльність методичної ради інституту направлена на подальше вдосконалення навчально-виховного процесу. Під керівництвом В.З. Смалья радою розроблено інструктивно-методичні матеріали по вдосконаленню лекцій і семінарських занять, методичні вимоги до аналізу навчально-виховної роботи на факультетах, плани виховної роботи студентів [10: 35].

Він входить до складу науково – методичних рад Мінпросвіти СРСР та Мінпросвіти УРСР. За дорученням Мінпросвіти СРСР входив до складу журі всесоюзного конкурсу по створенню підручника з педагогіки для педагогічних інститутів країни. Брав участь у створенні програм курсу педагогіки і спецкурсу по педагогічній профорієнтації школярів для педагогічних інститутів СРСР, експериментальної програми педагогічної практики для студентів педагогічних вищих навчальних закладів УРСР [10: 9].

Проводив широкі наукові дослідження, його перу належить більше 100 робіт на актуальні педагогічні теми, у тому числі книги і брошури з питань історії дореволюційної, радянської і зарубіжної школи і педагогіки.

В.З. Смаль зробив вагомий внесок у підготовку науково-педагогічних кадрів. Входить до складу спеціалізованих рад інституту по захисту кандидатських і докторських дисертацій. очолював методичні комісії різних рівнів, які були законодавцями прогресивних тенденцій у педагогічній науці та її викладанні.

Під його науковим керівництвом підготовлено і захищено 14 кандидатських дисертацій. Серед його аспірантів були й представники зарубіжних країн – Куби, Польщі, Чехословаччини. Випускники успішно працюють у педагогічних вишах Києва, Запоріжжя, Полтави, Львова, Свердловська та інших міст.

В.З. Смаль брав участь в міжнародних, всесоюзних, республіканських і міжвузівських наукових конференціях і семінарах, зборах і семінарах завідуючих кафедрами педагогіки і психології у Свердловську, Ульяновську, Гродно і Москві [10: 36].

Систематично керує науково-дослідною роботою студентів. Організовувались щорічні наукові конференції студентів, працювали наукові гуртки і проблемні групи. Деякі студентські роботи, підготовлені під його керівництвом, зайняли призові місця на республіканських конкурсах.

Ще одним напрямом діяльності В.З. Смалья була суспільна робота. Систематично виступає з лекціями і доповідями перед учителями і громадськістю, надає науково – методичну допомогу школам Києва, педучилищам і органам народної освіти. Займається пропагандою передового педагогічного досвіду [10: 29].

З 1967 по 1980 рр. 6 разів виїжджав за кордон для читання лекцій у вищих педагогічних школах Чехословаччини, ГДР, ПНР [10: 33].

В.З. Смаль – заступник голови Ради Педагогічної спілки УРСР, член науково – методичної ради спілки "Знання", редколегії республіканського науково - педагогічного журналу "Радянська школа" та республіканського науково – методичного збірника "Вища і середня педагогічна освіта". Як представник комісії УРСР по справам ЮНЕСКО брав участь у симпозіумі по ліквідації безграмотності в країнах Африки, який проходив у м. Ташкент [5: 10].

Професор П.І. Орлик так оцінював діяльність В.З. Смалья на посаді проректора: "Багатогранна робота В.З. Смалья на посаді проректора з навчальної роботи, його організаторська, ідеологічна робота та підготовка науково-педагогічних кадрів зробила вагомий внесок у навчально-методичний процес та підготовку педагогічних кадрів" [10: 32].

Професор Кононенко В.І. відмічав таку рису науково-педагогічної діяльності В.З. Смалья, як уміння використовувати в педагогічній діяльності практику роботи шкіл і досягнення вчителів-новаторів. Лекції В.З. Смалья привертати увагу глибоким і всебічним знанням школи, її труднощів і проблем [10: 32].

Багатогранна робота проректора В.З. Смалья, що охоплювала керівництво навчально-виховним процесом, його організаційна і наукова діяльність, успішна і результативна робота на посаді проректора з навчальної роботи та завідуючого кафедрою педагогіки, вагомий внесок в навчально-методичний процес, створення навчальних посібників для вищої школи, підготовка науково-педагогічних кадрів є вагомим фундаментом для глибокого вивчення і використання досвіду управлінської, освітньої та наукової діяльності професора В.З. Смалья.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гупан Н.М. Історіографія розвитку історико-педагогічної науки в Україні Київ / Н.М. Гупан. – К.: Ін-т внутр. Справ при Нац. Акад. внутр. Справ України, 2000.
2. Київський державний педагогічний інститут імені О.М.Горького. Історичний нарис. – К.: Радянська школа, 1981. – 375с.
3. Любар О.О. Історія української школи і педагогіки: навч. посіб. / О.О. Любар, М.Г. Стельмахович, Д.Т. Федоренко. – К.: Знання, 2006. – 447с.
4. Майборода В.К. Вища педагогічна освіта в Україні: історія, досвід, уроки (1917 – 1985 рр.) / В.К. Майборода. – К.: Либідь, 1992. – 196с.
5. Медвідь Л.А. Історія національної освіти і педагогічної думки в Україні / Л.А. Медвідь. – К.: Либідь, 2003.
6. Автобіографія В.З Смаля. – Держ. Архів м. Києва, ф. Р – 346. - Оп. 5. - Спр. 543. - 3 арк.
7. Держ. Архів м. Києва. - Ф 166. - Оп. 15. - Спр. 608. – Арк. 19-20.
8. Держ. Архів м. Києва. - Ф.166. - Оп. 15. - Спр.5576. – Арк. 61-62.
9. Держ. Архів м. Києва. - Ф. 166. - Оп. 15. - Спр.6473. – Арк. 54-55
10. Держ. Архів м. Києва. – Ф. Р- 346. - Оп. 9. Спр. 306. – Арк. 9-45.

Подано до редакції 05.08.09.

РЕЗЮМЕ

У статті на основі нових архівних документів та приватних джерел висвітлено основні етапи життєвого і творчого шляху видатного науковця, талановитого керівника і педагога Василя Захаровича Смаля. Розглянуто основні напрямки діяльності В.З. Смаля на посаді проректора і завідуючого кафедрою педагогіки.

Ключові слова: управлінський аспект, освітня діяльність, педагогічна діяльність, керівник вищої школи.

О.А. Адаменко

УПРАВЛЕНЧЕСКИЙ АСПЕКТ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ПРОФЕССОРА В.З. СМАЛЯ РЕЗЮМЕ

В статье на основе архивных документов и личных дел показаны основные этапы жизненного и творческого пути заслуженного исследователя, талантливого руководителя и педагога В.З. Смаля. Рассмотрены основные направления деятельности В.З. Смаля как проректора и заведующего кафедрой педагогики.

Ключевые слова: управленческий аспект, образовательная деятельность, педагогическая деятельность, руководитель высшей школы.

О.О. Adamenko

A MANAGING ASPECT OF EDUCATIONAL ACTIVITY OF PROFESSOR V.Z.SMAL. SUMMARY

On the basis of new archive documents and personal files the article shows some main stages of life and creative way of a distinguished scientist, talented leader and teacher Vasyl Zakharovych Smal. The author considers some main directions in the activity of V.Z. Smal as a pro-rector and head of pedagogical sub-faculty.

Keywords: managing aspect, educational activity, pedagogical activity, leader of high school.
